

ACC. N:R M. 14462:1-22.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Walborg Larsson, Hällabäck*
Härad: *Kind* Berättare: *Emil Pettersson,* "
Socken: *Hälsåsvik* Berättarens yrke: *f. d. hem ägare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1878* i *Hälsåsvik*

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-22. LUF 73.

När den nya tiden kom till bygden

I början på 1900-talet kom järnvägen hit till orten. Den var orsak till många gamla traditioners försvinnande. En ordentlig affär uppsattes i Ibällabäcks samhälle där den nya järnvägen Ibalmstad-Nässjö drog förbi. En ångsåg sattes upp i stationsområdet och folk flyttade in till orten. Folket på gårdarna intill samhället kunde sälja sin ekag till sågverket samt även få arbetsförtjänster där. På så sätt fick man in kontanter och kunde umma sig mer ifråga om både kläder och mat. Bruktusen har varit avlöning in natura till bh. Kleberg i Kalv år 1890. Avlöningen bestod av 1 kg. smör och ett slaktat lamm. I prästgården bjöds alla

på en sup, som kom dit med naturen. Prästen
klöre smörbitarna med en kniv, för att inte
en saltsten skulle vara gömd i biten. När
prästen skulle ha otröskad spannmål slags
nekerna två gånger i lagväggen, för att
de bästa kornen skulle falla in och
prästen gå miste om dem. Det kallades
att "skrefta" nekerna. Några år efter 1890
upphörde orlöningen in natura, och
prästen fick sin lön i kontanter.
Bystämman har ej förekommit här i minne-

Truskförening här ej förkannut här i orten. Men
 går direkt till förening och kallas. En bondes hälle
 en tjus i sin djurbesättning, och den fick det
 intelligenz gärdarna beghäpa sig de med
 en avgift. I början på 1900-talet kostade
 de en så kallad "tjurleja" (att på en
 ha betäckt) 25 öre. Omkring 1920 kos-
 tade det 150. I sederna höjdes avgif-
 ten till 3 kr. Längre fram 5 kr. Om-
 kring 1955 var den upps i 10 kr. Men
 nu är lantbrukarna här omkring an-
 slutna till seminiföreningar. På 1880-talet
 fanns ett enskilt mejeri här på orten. Omkring
 1930 bildades ett andelsmejeri i Bueseyd.
 Detta har under årens lopp väsentligt
 förbättrats och är nu ett av de ledande
 mejerierna på orten. I och med att mjöl-
 ken kunde säljas lades jordbruksdriften om

och man försäktat få större skördar.
Lön gingo höna och lätta på skogarna.
nu gjordes man betesvallar för att höna
skulle få näringrikare bete. Den gamla
havsarten "spetshavre" byttes ut mot
den betydligt hänsynsfullare guldregnshav-
ren. Man började att ge höna körtel
kraftfoder samt råvaror och beten. Allt
för att öka mjölkproduktionen. Det var
betydligt mindre arbete att få skicka
mjölken till mejeriet än att spara
och hämta den hemma till emär,
samt att sedan avyttra detta. Den
15 i varje månad komma tikvidsna
från mejeriet, det blir kortare i huset
att göra inköp för, och den gamla
självhushållningen är på väg att förvin-
na. Slaktisiffreringarna bidrag också

helt att förbättra landsbyggdens förhållanden.
Slaktarna för vart hånda att göra en affär
med. De betalas i regel dåligt och utan
att ta hänsyn till kötts kvaliteten. Djuren
vägdes levande. I jäto fick Bonden ombesörja
transporten till slakteren. Numera hän-
tar slakteribiten djuren vid ladugårdsdörrarna.
På slakteriet klassificeras köttarna och
betalas efter köttets kvalitet. I regel ut-
fodras kalvarna numera med söt mjölk
för att få ett högt pris. Här var skum-
mjölken och kanske i många fall skulor
från hushållsaffodringen för dem. Vä-
arlen här på trakten är nästan helt
försuren. Man vill inte ägna tid åt
att bada och spina eller sand
handstikka strumporna. I och med de
stora inkosterna här man råd att

köpa sina egna varor färdiga. Ivin dösk
däremot har ökat. För eppföddes sin
baga för att soverhålla det egna hus-
hållet. På denna gård 1/4 mantal Bäck
föddes upp två svin. Man hade ont
om häns eller som man sade "konvansa"
till att fodra grisarna med Munna är
griskätseln mera rationell under sommaren
vistas svinen inte i rastgårdar, man
köper vitaminrikt foder till dem, och potatis-
sen och havren är riklig på gårdarna.
Bakaffande åkerbruk har man mer och
mer börjat att växla om med växtföljden.
För sådde man häns, kan eller råg, samt
satt potatis på samma bit år efter år
och med lantmannaskolorna och upp-
lysning genom lantbrukstidningar börja
man med bättre gödsling och västerbruk

De jorden i gamla slättängarna här-
vads ägnades till betvallar och åkerar
störjades. När åkrarna blivit stenslagna
de man använda slättmaskiner och
andra lantbruksmaskiner. Dessa maskin-
er köp förmedlades av Bringresands Agen-
ter. Den första slättmaskinen kom hit
till bygden 1915. Genom vägförbättringar och
anläggande av nya vägar började man skaffe
sig bättre åkdon. En sk. liggjäderwagn in-
köptes nästan på väjs gärd. På den åkte
man till kyrkan och på kalas. Ett elags
åkdon på två hjul som kallad "gigg" förs-
kom också och slutade upp att ha ot-
ar på gårdarna och inköpte hästar. Den
sista otan här på gårdarna såldes 1929 och
ersattes med en häst 1930. 1905 kom järn-
vägen till bygden. Detta inskaffades stora för-

Ändringar. Härifrån fick man inte komma
än till bilarna till post och järnvägs-
station förut hade det varit omöjligt.
För skogsbruket blev det också ett
uppsving. Man behövde bara skära virket
till järnvägsstationen för att sälja det.
De pengar man på så sätt fick in på
virke kunde man lägga ned på hus
och gårdar. På järnvägsstationen fanns
postack som var och en hade en nyckel
till. Förut hade man blott fått hem
posten en gång i veckan nu kunde man
hämta den varje dag. Vid järnvägs-
stationen växte det upp ett litet sam-
hälle med butiker och kantorikare. De
blev nu lättare att få fått på varor
konstgädsen kunde man hämta direkt
på järnvägsvagnen. Efter 1920-talet

miste gästgivarsgårdarna helt sin betydelse. Denna bevädd till stor del på jämvägar och man fick lättare att komma till närmaste stad och där göra sina spiritus- och dylika köp. När bilismen började överskatta man hellre på ett hotell i en stad än på en gästgivarsgård på landsbygden. Efter 1910 förskam inget skjutskäll på gästgivarsgårdarna här på orten. — Ibland i våra dagar är endast till husbehov, inget till försäljning. Någon man något är det för eget bruk, att väva åt föräldrar har inte förskommit på de cirka 50 åren. Det för så vanliga arbetet för manfolken här och här att köra borta med hästarna på sådana ställen som inte hade dragare är nu helt upphört. Det har traktorstationerna över-

Sagit det blir billigare och bättre utför-
arbete. På de mindes gårdarna har på senare
gör man så att på dagarna arbetar
männor vid något sågverk eller annan
industri framme i tätorten, och på
kvällarna skätsu han arbetet hemma
vid gården. Ett slags återspeglig av för-
hållandena för, när torparen på dagarna
arbetade framme vid hergården och
på kvällarna och nätterna skätsu ett
torpställe. Dock bör märkas att levnads-
standarden nu för den dubbelarbetsande
är betydligt bättre, än den var för gärd-
tidens människor. De små och illa släg-
na gårdarna ha nu i många fall lagts ner
och man har flyttat in till industri-
samhället eller staden. På senare tiden ut-
nyttjas den gamla gården som ett område.

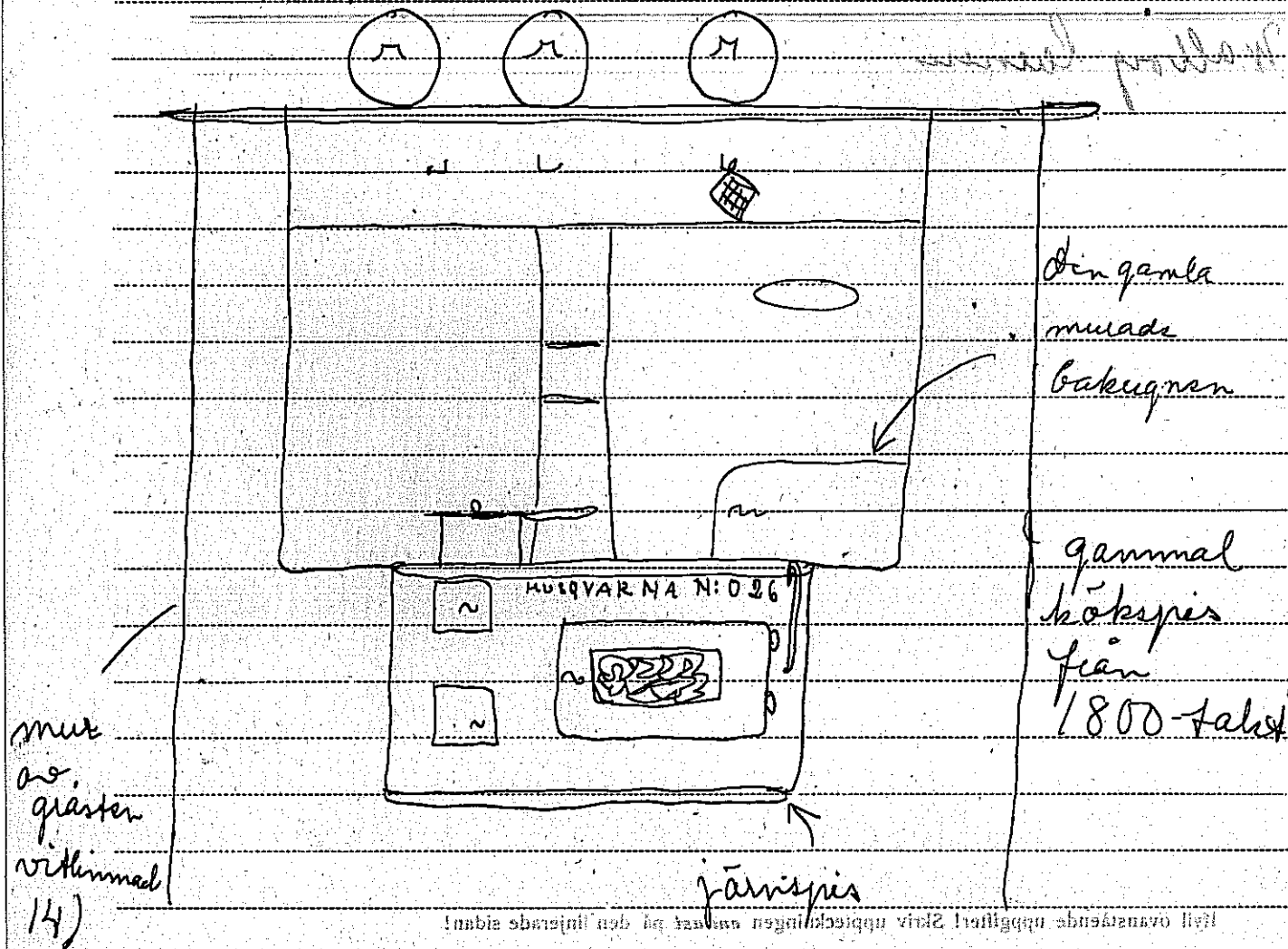
manar. Emigrationen hade sin främsta
orsak i de dåliga arbetsförhållandena,
låga lönerna och låga bostadsstandarden
i Sverige. Dess verkningar vara inte qada
då unga och livskraftiga folkst gick ut
landet. Dock återvände många efter några
år där ute, gifte sig och köpte en gård
för de pengar man sparat ihop. Detta
förklarar många gånger på trakten här-
omkring. Efter år 1930 förklarar inga emigra-
tion i egentlig mening härför trakten.
De förhållande arbetsförhållandena hade gjort
att ungdomen kunde finna sin utkomst i
hembygden. Den största förändringen i
byggnadskicket är bällarvåningarna och speci-
ellt samt värmelledning. För användes
endast vanliga otuktade stenar inunder
husen, nu har detta risat sig av en i b.

Sånggjutning. Här i bygden förkom-
 mer endast trähus klädda med fasad-
 tegel. Detta senare har knappast före-
 kommit mer än i en 10 års tid. Tegel-
 fab. dominera helt. I de flesta fall ma-
 delniscas man gamla bostäder, men där
 dessa äro för skröpliga bygger man nytt.
 Orsaken är att man tycker sig vilja ha det
 mera hygieniskt, varmt och skönt.
 De förbättrade inkomsterna bidraga ock-
 så samt i sista hand statssubventioner-
 na. Skillnaden mellan gammalt och nytt
 är stor. Ett exempel: Ösa upp vattnet
 ur brunnen med en träbotta och bära
 in det, eller vrida på en kran och få
 antingen varmt eller kallt vatten.
 Hattenklosetterna och badrummen ha
 väsentligt förbättrat hygien på lando-

Bygden. En modernisering av husen medförde
en modernare möbelföring och heminred-
ning. De uppbyggda enmansängarna, by-
råerna och soffbänksmoderna ha ersatts
av fåtöljer, soffgrupper och linneskåp. De gamla
hemsvickrade möblerna ha fått ge vika
för de maskingjorda. De gamla hemvävda
vita gardinerna ha ersatts av tyllgardiner
och tunga ullsdraperier. Tapeterna ha alltså
hållits i gusa färger. Några tapetserade kök
förekommur inte nu så ofta, för en 20 år
tillbaka var det vanligt här på orten. Rummen
är påken klädda med plattor samt målade.
Köksisen har ersatts av en vit emalj-
rad istället för den svarta med ringar.
Kökstärken av aluminium är glanslådade
och soffna. Kökshärl förekommur
inte till annat än som pydnadsaker.

ACC. NR. M. 14462:14

Spishylla med kappalack

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Uppskrift
1928
Uppskrift

✓ fråga om mat och dryck för kosthållat
bättre i gårdarna och med att in-
hantarna steg. Omkring år 1910 började man
tillhandahålla sovrummar i butikerna.

Den första bringhörande charkutbilen kom
här 1933. Den första bilen med ersag-
dricka 1930. ✓ väia dagar går här charku-
turbil 2 gånger i veckan, bröd och dricka
bil en gång ✓ fråga om bristida har den
medfört att de stora husförhörskalasen
försvann. Förut hölls sådana kalas i
3 dagar. Men bjuds endast på kaffe
den dag husförhöret är och på den som
då är församla. ✓ stort sett följer
kalasen på högtidsdagarna de gamla
traditionerna med stor middag och staket
och gamla församla. Begravnings-
kalasen ha däremot förändrats väsentligt.

För bjöds på frukost innan man åkte till kyrkan med den döde. Detta har utbytt mot endast kaffe före kyrkfärden. Därefter samlas man till middag i sargshuset. Den gamla tidens sed att man förde med sig rustningar i form av småbröd ostkakor och dyläkt är också helt borta. Många gånger förläggs balasen vid begravningen och högtidsdagar till någon restaurang. Detta arrangemang började omkring år 1945 här på orten. Beträffande presenten säger ett gammalt ordspråk att man "måste ge sig till skam eller skada." Antingen ge så lite

att man skänds ut sig, eller så mycket att
man hade skada av det. I bräddans barn-
dom förekom inga presentu på några födsels-
dagar. Först på 1920 talet började man ge presenter
på 50-60-70 årsdagar. Bjudningsättet var för
att man gick från gärd och till gärd och gjöd
ganske skrev ett brev till oroligast boende.

När man har telefonen överdagit den upp-
giften. För hölls kalasen kl. 1 eller senast
2 på eftermiddagen nu förläggs de i all-
mänhet till kl. 7 på kvällen. Närmast
för var att man gick ihop i en stuga
dansade och samlade ihop pengarna till

kaffe och kakor. En så kallad kapa-
 laggringskal. I man ungdomslivet kaffas
 man aftas nu än för, tack vare de
 förbättrade kommunikationerna. Vidare
 förekommer inte den stora rangkillna-
 den på kalasen. För skulle de äldre
 först gå till bordet och ett fastigt kru-
 sande och frugande hörde till. En
 gamla tidens översittare av husbörden
 och förmän tycks nu vara borta. Tjänste-
 folk och arbetare ha genom fackliga orga-
 nisationer hävdat sin rätt. För fick dräng-
 en och pigan rätta arbetsdagens längd efter
 husbondens vilja. Tjänstefolket var på något
 sätt som slavar under husbondifolket.
 1890 hade berättarens fader tidning. Det var
 ett Värmlandsblad. Den utkom en gång i
 veckan. På 1900 början förskam boken

och trycksaker iätt allmänt. I kölläaren
i sacken tog hem böcker från något
förlag som han sedan höll auktion på.
Biblioteken har i sin äga flera sådana
böcker, såsom Sakarias Topelius Sagor
Katolineterna med flera. Dessa bokauk-
tioner väckte tämligen på landsbygg-
den. Gemensamt sång förskam inte här på
orten utom vid någon andaktsstund i
i hemmen & ex. när någon var död, ett
husförhör eller dylikt. Det var psalmsång
sång. Omkring 1910 hölls här i hemmen
ofta firkyrkliga möten som hölls av pingst-
vännerna. De gick från hem till hem
och folk samlades så många som kunde
komma in. Då förskam sång gärna
till ackompanjering av lute eller psalm-
adikon. Ett passalbum som två gam-

la fotoalbum från omkring 1905 finns
i beättarens äga. Det muntliga berättan-
det spelades stor roll. Vid den öppna hä-
den berättades på kvällarna vad som
fordom dags timat i bygden Kvinnfolken
satt vid spinnracken och manfalken
späntade sticker eller gjorde någon
annan fräslagd. Från på toritet och
trall är nu helt försvunnen. Det var
före det elektriska ljusets tid som tor-
ten och nissan hängdes på bodvind vid
fyllda kar. I påken och gengångar ha
satts av T. V. apparater och film. I fören
där näcken spelade har ett kraftverk
fämjat det ostyriga rattust. Mossen
som i mörka höstkvällen sände elpp. forfar
ängor (av dessa eller lyktgubbar) har dikats
ut. Kulturen har gjort människans elpp.

lysta, det mystiska och overnaturliga. Här
fått en förklaring? Huruvida nutidens
människa är lyckligare än sin, är mystik
och övriga omvärlden, förändrad frände det
må man fråga sig?

Omkring 1930 blev det vanligt här på
orten att ungdomen efter slutad folkskola
gick igen en folkskolekurs, eller bevis-
lade en lantmannas eller lantbrukshållsskola.
De kyrkliga vanorna ha förändrats väsentligt.
I bräddens banden fick man inte utan
i nödfall bli hemma från söndagens guds-
tjänst. Allt arbete utan det nödvändigaste
bannlystes på söndagen. Hursförhållanden ha
som förut nämnts förlorat balansen, och
samla icke heller så mycket folk som
före. Bannan får bli ett par månader
innan de döps, för endast 1 dag gamla

döptes de. Man har icks så bestämda gränser mellan vad som är synd och inte nu som för. För en kvinna som fick ett oäkta barn för hon fick för alla tider heter hon och barnet hönunge. Dessa benämningar hörs aldrig nu. En kvinna som var i process vid äktenskapets ingående fick till kyrkan böta 5 daler för förtidigt "sängningalag." (Detta förskam här i socknen på 1850-1860-talet!) för att en människa skulle anses stå väl med Gud och alltså "lova eättskaffens" som man sade måste hon gå i kyrkan och till nattvarden ofta. Det var det yttre och synliga som betydde så mycket. Kyrkan och religionen hade för ett bättre grepp om folket än vad den numera har.